

УДК 911.3

Редін В.І.,
кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-економічної географії та регіоназнавства
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Суптело О.С.,
аспірант кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Байназаров А.М.,
кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної географії та картографії
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Немець Л.М.,
доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри соціально-економічної географії та регіоназнавства
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ МІСТ

У статті проаналізовано функціонування інфраструктури міст України в контексті концепції глобальних міст. Досліджено основні критерії виділення міст, як глобальних, з урахуванням інфраструктурного фактору та представлено перелік потенційно можливих глобальних міст на території України, зокрема таких, як Київ, Харків, Одеса, Дніпро. Проаналізовано динаміку кількості міст та чисельності міського населення країни за період 1990–2018 рр. Охарактеризовано основні складники інфраструктури міста, що є найбільш вагомими під час переходу до категорії глобального.

Ключові слова: інфраструктура, місто, глобальне місто, інфраструктурний фактор, концепція глобальних міст.

В статье проанализировано функционирование инфраструктуры городов Украины в контексте концепции глобальных городов. Изучены основные критерии выделения городов, как глобальных, с учетом инфраструктурного фактора и представлен перечень возможных глобальных городов на территории Украины, а именно таких городов, как Киев, Харьков, Одесса, Днепр. Проанализирована динамика численности городского населения страны и количества городов за период 1990–2018 гг. Охарактеризованы основные составляющие инфраструктуры города, наиболее весомые при переходе к категории глобального.

Ключевые слова: инфраструктура, город, глобальный город, инфраструктурный фактор, концепция глобальных городов.

Redin V.I., Suptelo O.S., Baynazarov A.M., Niemets L.M. INFRASTRUCTURE AS A FACTOR OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN CITIES IN THE CONTEXT OF THE GLOBAL CITY CONCEPT

In the context of the concept of global cities, based on the definition of the city, the global city and the concept of global cities, an analysis of their infrastructure is important for the city of Ukraine, as infrastructure is a set of industries, processes and systems that ensures the best functioning of cities.

According to a number of international studies, there are no global cities in Ukraine. Only the Taylor group is considered to be the city of Kyiv as a global one.

It is important not only to study the features of the existing global city of Kiev, but also to identify possible further ways of becoming of other global cities in the country, assessing the level of development of our country, the socio-economic and political situation that has developed, as well as the desire to implement a polycentric model of regional development of the territory and administrative reform. It is the largest cities of Ukraine that are the main contenders for obtaining a global status. Analysis of the development of their infrastructure as one of the main factors in the formation of cities as global, is an important step to understanding the possibility of their transition to this status.

In addition to Kyiv, from the list of major cities of Ukraine promising to receive status, there are cities of Kharkiv, Odessa, and the Dnieper.

Among the subtypes of infrastructure as the most important for urban functioning in the aspect prior to the transition to global status, the authors selected: transport, information and infrastructure of social security (education, health and culture). For each of the selected points, the studied cities have the highest possible positive profile.

Consequently, according to the authors, the characteristics of the development of urban infrastructure, each of the researchers is worthy, of course, for its further improvement, the transition to a global status. Further research requires the problem of changing functions in the transition to a global rank, as well as an analysis of investment and innovation infrastructure.

Key words: infrastructure, city, global city, infrastructure factor, concept of global cities.

Постановка проблеми. Виходячи із трактування дефініції «місто» [31], «глобальне місто» [30] та «концепція глобальних міст» [16], важливого значення для дослідження міст України, в контексті концепції глобальних міст, має аналіз їхньої інфраструктури [19], оскільки інфраструктура – це та сукупність галузей, процесів, систем, що забезпечує оптимальне функціонування міст.

За рядом міжнародних досліджень [29; 24; 23], серед міст України не виділяють жодного глобального, лише група Тейлора [28] глобальним вважає місто Київ.

Оцінюючи рівень розвитку нашої країни, соціально-економічну та політичну ситуації, що склалися, а також прагнення реалізації поліцентричної моделі регіонального розвитку території та проведення адміністративної реформи [7; 17], важливим є не лише вивчення особливостей існуючого глобального міста Києва, а також визначення можливих подальших шляхів становлення інших глобальних міст у країні. Саме великі міста України (за класифікацією Б. Хорева) [21] є головними претендентами на одержання статусу глобальних. Аналіз розвитку їх інфраструктури як одного з основних факторів становлення міст як глобальних є важливим кроком до розуміння можливості їх переходу до цього статусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню глобальних міст присвячено низку досить ґрунтовних праць як вітчизняних, так і закордонних авторів. Більшість цих досліджень мають теоретичні характеристики і є основою для становлення концепції глобальних міст. Зокрема, як неодноразово зазначалося, у своїй роботі «Глобальне місто: Нью-Йорк, Лондон, Токіо» [30] С. Сассен (S. Sassen) вперше використала термін «глобальне місто». За С. Сассен (S. Sassen), ця дефініція характеризує передусім економічну та фінансову роль міста в країні, регіоні та світі. Масштабне

дослідження глобальних міст також проведено П. Тейлор (P. Taylor) [27] і групою Globalization and World Cities (GaWC) [27]. Особливості функціонально-просторової організації та аналіз типу архітектурно-планувальної структури глобальних міст на регіональному рівні досліджено в роботі Н. Гусевої «Особливості функціонально-просторової організації глобальних міст Східно-Європейського регіону» 2018 р. [5]. М. Слука у ряді робіт теж підкреслює надзвичайну роль глобальних міст у розвитку країн, їх сумісний потенціал та ресурси. У книзі «Геодемографічні феномени глобальних міст» 2009 р. [15] М. Слука дає докладну характеристику глобальних міст світу, проте не розглядає глобальні міста в регіональному розрізі. Більшість авторів наголошують у своїх дослідженнях на важливості економічного складника розвитку світових міст і наявності транснаціональних компаній. Стосовно ж характеристики інфраструктури міст в контексті концепції глобальних міст, то її розглядають лише як один із чинників розвитку глобальних міст. Саме цей факт зумовлює актуальність дослідження впливу рівня розвитку інфраструктури на місто в аспекті переходу до рангу глобальних міст.

Постановка завдання. Метою дослідження є встановлення особливостей функціонування інфраструктури міст України в контексті концепції глобальних міст у період незалежності. Для досягнення мети поставлено такі завдання: визначити перелік міст України, які мають спроможність за певний період розвитку бути віднесеними до категорії глобальних міст; проаналізувати особливості функціонування їх інфраструктури в аспекті концепції глобальних міст; виявити міста, для яких можливий перехід у категорію глобальних за рівнем розвитку інфраструктури. Вивчення інфраструктури міст України в контексті концепції глобальних міст передбачає використання

Таблиця 1

Трактування поняття інфраструктура [8; 9; 10; 25; 26]

№	Автор	Характеристика поняття інфраструктура
1	Енциклопедія сучасної України (Encyclopedia of modern Ukraine)	«Інфраструктура – це сукупність специфічних форм, методів і процесів, а також різноманітних споруд та комунікацій, що забезпечують загальні умови і нормальне функціонування економічної, соціальної, екологічної та інших галузей життєдіяльності суспільства, його відтворення і розвиток».
2	Оксфордський словник	«Інфраструктура – це основні фізичні та організаційні структури та об'єкти (наприклад, будівлі, дороги, джерела енергії) необхідні для функціонування суспільства чи підприємства».
3	С.С. Носова. Економічна теорія, 2008	Інфраструктура – сукупність галузей, об'єктів, споруд, що забезпечують загальні умови виробництва, необхідні для ефективного функціонування та розвитку економіки в цілому і проживання людей на будь-якій території.
4	Р. Йохімсен Теорія інфраструктури, основи розвитку ринкової економіки, 1966 (R. Jochimsen, Theorie der Infrastruktur, Grundlagen der marktwirtschaftlichen Entwicklung, 1966)	Інфраструктура визначається як сукупність матеріальних, інституційних та особистих об'єктів та даних, які сприяють здійсненню вирівнювання компенсації порівняльних витрат у разі відповідного розподілу ресурсів, тобто повної інтеграції та максимального рівня економічної діяльності.
5	Артур О'Саліван, М'Стфвен Шефрін Економіка: принципи дії, 2003 (O'Sullivan Arthur; Sheffrin Steven M. Economics: Principles in Action., 2003)	Інфраструктура – основні засоби та системи, що обслуговують країну, місто чи іншу територію, включаючи послуги та засоби, необхідні для функціонування своєї економіки.

системи методів. Найбільш об'єктивно це можна зробити за допомогою математико-статистичного та порівняльно-географічного методів дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Геополітичне положення України в регіональному вимірі та стан сучасного розвитку країни підсилює актуальність та важливість дослідження її території та процесів, що відбуваються, особливо в аспекті стабілізації та покращення існуючого положення. Поширення урбаністичних процесів і загальне збільшення ролі та впливу міст країни на її розвиток дозволяє шукати перспективи розвитку саме завдяки зростанню «якості» міст, особливо становлення їх як глобальних.

За даними Державної служби статистики України, станом на 01.01.2018 року серед понад 28,3 тис. населених пунктів 461 є містом, що становить 1,63% [6], в яких проживає понад 69,3% населення країни [6] (рис. 1). За період з 1990 по 2018 роки характерною особливістю є постійна динаміка до збільшення кількості міст та стабільне зростання міського населення (рис. 1).

Можливі глобальні міста доцільно виділяти з переліку провідних міст України, якими

можна вважати адміністративні центри регіонів, враховуючи основні фактори розвитку міст як глобальних [19] та акцентуючи увагу на рівні розвитку інфраструктури цих міст.

Існує ряд підходів до трактування дефініції «інфраструктура». Найбільш зрозумілими є (табл. 1):

Виходячи з дефініції інфраструктури (табл.1), дану категорію можливо виділяти на різних рівнях соціально-економічної організації суспільства, а саме: інфраструктура підприємства, населеного пункту, міста зокрема та країни в цілому. А також можливо чітко виокремити виробничу та соціальну інфраструктуру як головні типи даної категорії.

Інфраструктура міста – це саме той набір умов та комплекс установ і підприємств, що забезпечує комфортні умови проживання його населення та розвитку і функціонування економіки міського рівня. Саме високий розвиток інфраструктури в місті є одним із найвагоміших показників для залучення інвестицій та ведення бізнесу.

Звичайно, типи інфраструктури та їх прояв в місті матимуть специфічний характер, що залежатиме від таких показників, як площа міста та чисельність його населення. Голов-

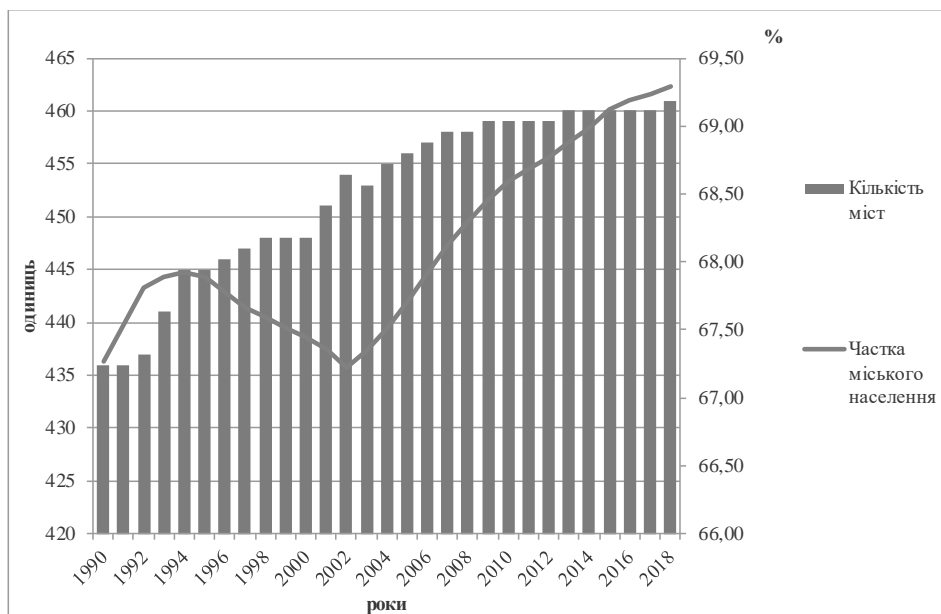

Рис. 1. Динаміка кількості міст та частки міського населення України за період 1990–2018 роки (побудовано авторами за даними [6])

Рис. 2. Види інфраструктури [22]

ним чином на життя населення міста впливатиме соціальна інфраструктура та її підтипи, проте в розвитку самого міста як глобального не менше значення буде мати і виробнича інфраструктура, яка є залежною від рівня розвитку економіки міста, а також навпаки впливає на розвиток економіки міста. Загалом можемо виділити наступні види інфраструктури міста, розвиток яких сприяє становленню міст як глобальних (рис. 2) [22].

З переліку найбільших міст України за вищезгаданою класифікацією [21], на нашу думку, найбільше можливостей для переходу в статус глобальних мають міста-обласні центри. Зважаючи на критерії виділення міст як глобальних, зокрема їх функції, людність та рівень розвитку інфраструктури [18], окрім існуючого глобального міста Києва (наявного населення – 2 934 522 особи) [6], як перспективними глобальними містами, станом на 01.01.2018 року можна назвати міста Харків (наявного населення – 1 450 082 особи) [6], Одесу (наявного населення – 1 011 494 особи) [6] та Дніпро (наявного населення – 1 002 944 особи) [6].

Для аналізу інфраструктури обраних міст та її впливу на зміну ними статусу на глобальні чи підтвердження такого слід визначити, які підтипи інфраструктури в цьому разі є найважливішими. На думку авторів, максимального значення для становлення міста як глобального, а отже, і для залучення нових інвестицій розвитку існуючого бізнесу і збільшення привабливості міста для проживання населення, матимуть такі підтипи інфраструктури міста, як:

Транспортна, що легко пояснити важливістю транспортної доступності (також в плані комфортності) для роботи підприємств та пересування населення як в межах міста, так і поза ними;

Таблиця 2

Характеристика інфраструктури міст України в контексті концепції глобальних міст [1–4; 11–14; 20]

Місто інфра- структура	Київ	Харків	Одеса	Дніпро
Транспортна	<p>Київ є найбільшим транспортним вузлом України. Через Київ проходять п'ять автомобільних трас міжнародного значення. Залізниця Києва маєють п'ять магистральних напрямків, та у межах міста працює 13 залізничних станцій. Авіаційне сполучення здійснюється за допомогою 2 міжнародних аеропортів. Водний транспорт міста працює головним чином як туристична атракція. Громадський транспорт представлений усіма видами, в тому числі в місті функціонує метрополітен з діючими трьома лініями та 52 станціями і міський фунікулер, також головним чином для туристів.</p>	<p>Харків – важливий транспортний вузол України. Містом проходить ряд автомобільних трас міжнародного значення, та функціонує міжнародний аеропорт. Громадські перевезення в Харкові здійснюються за допомогою трамваїв, троллейбусів, маршрутного автобусного транспорту та метрополітену, який має 3 гілки та 30 станцій. Більшою мірою для туристів діє вузькоколійна залізниця та Харківська канатна дорога.</p>	<p>Одеса є одним із значних транспортних вузлів України з використанням всіх видів транспорту: морського повітряного, залізничного та автомобільного. Через місто проходять міжнародні автошляхи. Одеський морський порт – найбільший торговельний порт в Україні. Авіаперевезення обслуговує Міжнародний аеропорт «Одеса». В Одесі міський транспорт, за відсутності метрополітену, представлений: трамваями, троллейбусами, автобусами, маршрутними таксі, таксі, фунікулером та катерами.</p>	<p>Дніпро – значний транспортний вузол країни. Через місто проходить ряд важливих автомобільних та залізничних шляхів національного та міжнародного значення. В місті працює порт на річці Дніпро. Міжнародний аеропорт «Дніпропетровськ», розташований всього за 15 км від центру міста. Міський транспорт представлений всіма видами, в тому числі – метро. Метрополітен міста має 1 гілку та усього 6 станцій.</p>
Інформаційна та комунікативна	<p>Головні телеканали (понад 20), радіостанції (понад 30), друковані видання (близько 40) та інші інформаційні ресурси (веб-сайти, агенції новин) та їх штаб-квартири знаходяться саме в Києві. Для полегшення доступу до інформації усьому наземному громадському транспорту столиці (трамвай, троллейбуси та автобуси) працює безкоштовний Wi-Fi.</p>	<p>У Харкові працює понад 65 друкованих видань, а також ряд видавництв, найвідоміші з яких: «Фактор», «Прапор», «Фолю», «Торсінг». Радіомовлення в місті здійснюють 24 загальноукраїнські та регіональні радіостанції. У місті діє 8 місцевих телеканалів.</p>	<p>У Одесі виходить понад 60 друкованих ЗМІ, понад 20 радіостанцій, близько 19 місцевих та національних телеканалів.</p>	<p>У Дніпрі друкується більше 45 різних газет і журналів. Працює 8 місцевих телеканалів, зокрема, 9 канал, 11 канал, Nobel TV, 34 телеканал, 41 канал, 51 канал, ТЕТ-Дніпро, ИРТ, ОТВ, Region, Дніпр TV та 23 ефірні радіостанції.</p>
Соціального забезпечення населення	<p>Освіта: місто є найбільшим освітнім та науковим центром країни. Функціонує понад 350 шкіл, більше 100 гімназій та більше 70 ВНЗ. Охорона здоров'я представлена всіма рівнями організації сфери охорони здоров'я. Унікальними є такі заклади, як «Феофанія», «Охмадит», Національний інститут серцево-судинної хірургії ім. Н. М. Амосова АМН України. Культура: У Києві працює 22 театри та 6 концертних організацій. Головними осередками сучасного музичного життя столиці є: Національна опера України, Національна філармонія України, Будинок органічної та камерної музики, Київський державний театр оперети. Київ – центр музейної справи, тут розташовані сотні музеїв та культурних установ. Діє ряд кінотеатрів та виставкових зал.</p>	<p>Освіта: Харківські виші й наукові установи є одними з найкращих у країні. В місті функціонують понад 180 шкіл та гімназій і понад 30 ВНЗ. Охорона здоров'я представлена всіма рівнями організації сфери охорони здоров'я. Унікальними є такі заклади, як Інститут медичної радіології ім. С.П. Григор'єва національної академії медичних наук України; Інститут патології хребта і судлобів імені професора М.І. Ситенко АМН України. Культура: У місті діють Філармонія, Оперний театр та Будинок органної і камерної музики та ряд інших музичних закладів. Харків працюють численні музеї. Найбільш цінні експонати Історичного музею належали раніше Григорію Сковороді, Тарасу Шевченку, харківським театрам та цехам.</p>	<p>Освіта: Одеса є великим науковим і освітнім центром країни. Працює більше 130 шкіл та гімназій і спеціалізованих шкіл, понад 30 ВНЗ. Охорона здоров'я представлена всіма рівнями організації сфери охорони здоров'я. Унікальними є такі заклади як: Науково-консультативна поліклініка Українського НДІ медичної реабілітації та курортології; Український науково-дослідний інститут морської медицини. Культура: Одеса – один з найбільших українських культурних центрів. У місті є безліч театрів та музеїв, які мають багаторічну історію. Унікальним культурним закладом є «Одеська кіностудія». В Одесі працюють близько 30-ти музеїв.</p>	<p>Освіта: У місті Дніпро функціонують 163 навчальних заклади, до числа яких, крім загальноосвітніх шкіл, входять гімназії, ліцеї, школи-інтернати та спеціалізовані заклади для хворих дітей. У місті функціонують 17 спеціалізованих шкіл. Дніпровський вузівський регіон послідує 38 ВНЗ. Охорона здоров'я представлена всіма рівнями організації сфери охорони здоров'я. Унікальними є такі заклади, як Дніпропетровська обласна клінічна лікарня ім. Мечнікова; Дніпровський медико-хірургічний центр ім. Н. І. Пирогова. Культура: Дніпро є одним з 6 міст України, де працює оперний театр та вищий навчальний заклад музичного профілю – консерваторія. Діють два драматичні театри. У місті розташовані 4 унікальних та понад 20 інших музеїв.</p>

Інформаційна та комунікативна – складник виробничої інфраструктури в аспекті роботи підприємств та як частина соціальної інфраструктури для забезпечення інформаційних потреб населення;

Соціального забезпечення населення, що включає в себе освітню, медичну, культурну інфраструктуру, які виступають водночас як фактор привабливості міста для проживання та чинник, що так чи інакше впливає на якісні показники населення цього міста.

Тож насамперед важливим є визначення особливостей розвитку саме цих категорій інфраструктури обраних нами міст (табл. 2).

Аналізуючи дані таблиці 2, можна дійти висновку, що кожне з обраних нами міст має високий рівень розвитку інфраструктури та є перспективним для отримання статусу глобального міста. Саме наявні характеристики розвитку інфраструктури досліджуваних міст роблять проживання населення та функціонування бізнесу в них максимально комфортним.

Висновки із проведеного дослідження.

Аналіз стану інфраструктури міст України в контексті концепції глобальних міст, відповідно до поставлених завдань дослідження, дозволяє дійти таких висновків.

З переліку великих міст України (відповідно до класифікації Б. Хорєва) перспективними для отримання статусу, окрім наявного Києва, є міста Харків, Одеса, Дніпро.

Серед підтипів інфраструктури як найбільш значущих для міського функціонування в аспекті до переходу в статус глобальних автори обрали: транспортну, інформаційну та інфраструктуру соціального забезпечення (освіту, охорону здоров'я та культуру). За кожним з пунктів обрані досліджувані міста мають максимально позитивну характеристику.

Отже, на думку авторів, за характеристикою розвитку інфраструктури міст, кожне з досліджуваних є вартим переходу в статус глобальних, звичайно за умови подальшого удосконалення інфраструктури. Подальших досліджень вимагають проблеми зміни функцій під час переходу в ранг глобальних, а також аналіз інвестиційно-інноваційної інфраструктури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Главный сайт города. Днепр. URL: <https://dp.vgorode.ua/>
2. Главный сайт города. Киев. URL: <https://kiev.vgorode.ua/>
3. Главный сайт города. Одесса. URL: <https://od.vgorode.ua/>
4. Главный сайт города. Харьков. URL: <https://kh.vgorode.ua/>
5. Гусева Н., Суптелю О. Особенности функционально-пространственной организации глобальных городов Восточно-Европейского. Магілеўскі мерыдыян: навуковы часопіс. Могилев. 2018. С. 58–65
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/>
8. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=12489.
9. Носова С.С. Економічна теорія. URL: <http://epi.cc.ua/ekonomicheskaya-teoriya217.html>.
10. Оксфордський словник. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/infrastructure>.
11. Сайт міста Києва. URL: <https://www.44.ua/>.
12. Сайт міста Харків. URL: <https://www.057.ua/>.
13. Сайт міста Дніпро. URL: <https://www.056.ua/>.
14. Сайт міста Одеса. URL: <https://www.048.ua/>.
15. Слука Н. Геодемографические феномены глобальных городов. Ойкумена. Смоленск, 2009. 317 с.
16. Слука Н.А. Глобальный город: теория и реальность / под ред. Н. А. Слуки. Москва. ООО «Аванглион», 2007. 243 с.
17. Суптелю О., Гусева Н. Розподіл міст України за їх питомою вагою в населенні регіонів в аспекті переходу до поліцентричного регіонального розвитку. Регіон – 2016: суспільно-географічні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Харків, 14–15 квітня 2016 р.). Харків. ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2016. С. 121–124
18. Суптелю О.С. Основні критерії виділення світових міст Міжнародна науково-практична конференція Регіон-2018: суспільно-географічні аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 3-4 квітня 2018). Харків. 2018. С. 39–41.
19. Суптелю О.С. Суспільно-географічні передумови виникнення глобальних міст. Другі Сумські наукові географічні читання : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф. (м. Суми, 10–12 листопада 2017 р.). Суми, 2017. С. 42–45.
20. Стан та перспективи розвитку інфраструктури регіонів України. URL: <http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/InfrASTRUKTURA.pdf>
21. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика: навч. посібн. Одеса. Астропринт. 2005. 632 с

22. Экономика предприятия: Учебник / под общ. ред. д-ра экон. наук, проф. С.Ф. Покропивного. Киев: КНЭУ. 2002. URL: <http://studentbooks.com.ua/content/view/188/39/1/0/>

23. 2018 Global Cities Report. URL: <https://www.atkearney.com/2018-global-cities-report>

24. Global cities 2017 leaders in a world of Disruptive Innovation. URL: <https://www.atkearney.com/documents/10192/12610750/Global+Cities+2017+-+Leaders+in+a+World+of+Disruptive+Innovation.pdf/c00b71dd-18ab-4d6b-8ae6-526e380d6cc4>

25. Jochimsen R Theorie der Infrastruktur, Grundlagen der marktwirtschaftlichen Entwicklung. J C B Mohr (Paul Siebeck). Tübingen. 1966. P. 150

26. O'Sullivan, Arthur; Sheffrin, Steven M. Economics: Principles in Action. Upper Saddle River. New Jersey 07458: Pearson Prentice Hall. 2003. p. 474.

27. Taylor P. The New Geography of Global Civil Society: NGOs in the World City Network. GaWC Research Bulletin. 2004. № 144.

28. The World According to GaWC 2016. URL: <http://www.lboro.ac.uk/gawc/world2016t.html>.

29. The World's Cities in 2016: Data Booklet. URL: <http://www.un.org>.

30. Sassen, S. The Global City: Introducing a Concept. The Brown Journal of World Affairs. Winter/Spring. 2005. Vol. XI. Issue 2. P. 27–43.

31. Weber Max The City. Free Press, 1966.